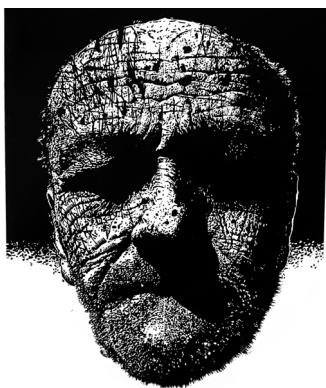

VERESS KÁROLY

ISMÉTLÉS ÉS EMLÉKEZÉS

...az autentikus ismétlés mindkét irányban hat. Nemcsak a képmásban valósul meg a mintakép megisméltése, hanem a mintaképben is benne rejlik a képmásként való megisméltelhetősége.

Az ismétlés és az emlékezés ugyanaz a mozgás, csak ellenkező irányban, mert amire emlékezünk, az volt, vagyis visszafelé megisméltődik; a tulajdonképpeni ismétlés ezzel szemben előre emlékezik.

SØREN AABYE KIERKEGAARD

Platón *Timaiosz* c. dialógusának első lapjain Szókratész a többi résztvevőt egy előző beszélgetésükre emlékezteti, amikor vendégül látta őket, és kifejtette előtük, hogy „milyen és miféle emberekből álló állam” látszana neki „a legjobbnak”.¹

Anélkül, hogy megisméltelné a hivatkozott államkonceptiót, Szókratész egy különleges vágyat ébresztő hiányérzetének is hangot ad vele kapcsolatban: „Ez az érzésem valami afféléhez hasonlít, mintha valami szép élőlényeket szemlélve – melyek festve vannak, vagy igazán élnek, de mozdulatlanok – arra vágná, hogy mozgásban szemlélhesse őket.”² A résztvevők emlékezetében felidéződő – és a korábbi beszélgetés során feltételezhetően helyesnek vélt – elgondolásról most váratlanul kiderül, hogy mindaddig üres, mozdulatlan képnek tűnik, melynek igazságát semmi sem támasztja alá, amíg nem feleltethető meg egy valóságosan létező államnak, illetve amíg nem egy valóságos állam életében ismerhetünk rá erre a képre.

Szókratész tudatában van annak, hogy nem könnyű az elgondolható „legjobb” államra példát – azaz valós történetet – találni, mivel a különféle történetek csak utánpótlásai a valóságnak, elbeszélők pedig hajlamosak arra, hogy a saját városuk tör-

Részlet a *Ritmus és ismétlés* című konferencián (Interdiszciplináris párbeszéd III. Bolyai Társaság – BBTE, Kolozsvár, 2014. november 7–8.) megtartott előadásából.

ténetét mondják el, hiszen „az utánzók népe azt utánozza legkönnyebben és legjobban, amilyen körülmények között nevelkedett; ami pedig neveltetésünk körén kívül esik, azt tettekben is nehéz, de szavakban még nehezebb utánoznunk”.³ Beszélgetőpartnereit – akik most őt látják vendégül – Szókratész mégis arra kéri, hogy – viszozva „a beszédek vendégajándékát” – találjanak egy olyan történetet, amely a „legjobb” államot valóságosként mutatja be. A felkérésnek eleget téve Kritiasz a gyermeki emlékeiből felidéz egy történetet, amelyet az ugyancsak Kritiasz névre hallgató nagyapjától hallott, akihez számos közvetítésen keresztül jutott el a történet a hét görög bölcs egyikétől, Szolontól, akinek viszont egy agg egyiptomi pap mesélte el Szaisz városában, abban a városban, ahol Athéné egyiptomi megfelelőjét imádják, és lakói úgy tartják, hogy ősi rokonságban állnak az athéniakkal. A kilencezer évvel korábbi időbe helyezett történet maga is a hajdani athéniakról szól, „a legnagyobb és méltán legnevezetesebb tettről”,⁴ amit a város véghezvitt, arról, hogy a korabeli Athén sikeresen szembeszállt az Atlantisz szigetén berendezkedett, világalomra törekvő hatalom hódítási kísérletével, megvédve a Héraklész oszlopain belüli régió, azaz a Földközi-tenger körüli világ szabadságát. Szolón maga is, akit rendkívüli költői képességei dacára a körülmények mégiscsak meggátoltak abban, hogy írásban rögzítse a hallottakat, élőszóban adja tovább a régi athéniak dicső cselekedeteire *emlékeztető* történetet, amely „az idő s a benne szereplők elmúlása folytán”⁵ oly hosszú ideig nem juthatott el a későbbi nemzedékekhez.

Úgy tűnik, a beszélgetőtársak különleges helyzetbe kerülnek. Athéniakként ők sem tesznek mást, mint az „utánzók”, akikre Szókratész hivatkozik: a saját városuk történetét mondják el. Mégis, a történet, amely szóba jön, kerülőutakon jut el hozzánk a régmúlt időkől, miközben a valóság és a történet viszonya megfordul: nem a saját megélt valóság tapasztalatukat formálják történetté, hanem a történet válik számukra a legjobb államról kialakított koncepciójukat alátámasztó/igazololó valósággá, s ennél fogva az elgondolásukat a valóságba átültető „legjobb” állam – amennyiben a saját életkörülményeik között lehetséges lenne létrehozni ilyesmit – nem lenne más, mint éppen a történet utánzása.

A platóni párbeszéd első felének mégsem e történet elbeszélése a tényleges tétje, hisz az eseményekre való utalás alig néhány mondatra szorítkozik, hanem a *jelenben* (Szolón jelenében, Szókratész–Platón jelenében) élő athéniak és az eredeti esemény közötti kapcsolat természetének a megvilágítása – két nézőpontból: az egyiptomi írástudó *bölcs* és a jó állam ideáját kutató *bölcsességkereső* görög gondolkodó nézőpontjából.

Amikor Szolón az egyiptomiak előtt felvázolta a városuk általa ismert történetét, az egyiptomi bölcs nem kevés iróniával állapítja meg, hogy „ti görögök mindig gyermekek vagytok, öreg görög pedig nincs is”, majd magyarázatként hozzáfűzte: „Mindnyájan ifjak vagytok lelkileg: mert nincs lelketekben ősi hagyományon alapuló régi meggyőződés, sem időtől szürke ismeret.”⁶ Ennek okát abban látja, hogy az események írásbeli rögzítése és megőrzése hiányában a görögök mindig csak a legkésőbbi történésekre emlékeznek, és a korábbiak emléke egybemosódik azokkal: „egyetlen özönvízre emlékeztek, noha előzőleg már sok volt”;⁷ továbbá a természeti és történelmi katasztrófák következtében ennek az emlékezetnek a folytonossága is minduntalan megszakad, s így rejtve marad előttük, hogy ők maguk kiktől származnak és kicsodák. Így nem tudjátok – mondja az egyiptomi pap Szolónnak –, „hogy a legszebb és legkiválóbb emberi faj a ti földetekben született, és onnan származol te is és egész mostani városotok”.⁸ Azaz az írásbeliség hiányában a későbbi görögök „nem tudják”, hogy ami elődeikkel és velük történt/történik: *ismétlés*, sorozatos ismétlődése az eredeti történetnek; rejtve marad előttük, hogy a később megélt tapasztalatok ismétlődő *hasonmásai* egy ősi *mintaképnek*.

Szókratész–Platón nézőpontjából viszont az az előfeltevés érvényesül, miszerint a képmás és a mintakép közötti különbség tekintetében „a beszéd rokon jellegű azzal, amit kifejt”.⁹ A mintaképről, vagyis „az állandó, szilárd és ésszel beláthatóról” szóló beszéd „maga is állandó és megdönthetetlen jellegű – amennyire csak lehetséges és elérhető, hogy a beszéd megcáfolhatatlan és megdönthetetlen legyen; e tekintetben nem szabad semmi kívánnivalót hagynia –, az pedig, amely a képmásról szól, amely annak mintájára formáltatott, csak valószínű, tárgyával arányosan: mert ahogyan aránylik a keletkezéshez a lét, úgy viszonylik a hiedelemhez az igazság.”¹⁰

A mintakép és a képmás viszonya Platónnál két véglet között mozog: a mozdulatlan, tökéletes létezés és a mozgásban-keletkezésben levő tökéletlen érzéki-tapasztalati világ; az időtlen örökkévalóság és a véges időbeliség; a hiteles valóság és a látszat; az igazság és a vélekedés; a megalapozott értelmi belátás és a valószínűséggel közelítő érzéki bizonytalanság között. A képmás a mintakép *ismétlése*. Az egyik végleten, amelyen a képmás és a mintakép egybeesik, ugyanannak az ismétlődése folytán a tökéletes létezés és a tisztán belátható és megalapozható értelmi igazság örök, mozdulatlan, változatlan állapotával találkozunk; a másik végleten, ahol a képmás már semmiféle ismétlést sem tartalmazza a mintaképnek, a valótlan, tisztán látszatszerű tökéletlen létezéssel, érzéki bizonytalansággal és valószínűtlen vélekedéssel találkozunk. Mindkét véglet az ismétlés határeset. A kettő közötti skálán viszont az ismétlés közelítő-távolító *játéka* közvetít a mintakép és a képmás között. A tapasztalati világunk mindenkor szűkülő-táguló játékerét az ismétlések ritmusa rajzolja ki a tökéletes és örökkévaló létezés és a véges, időbeli mozgásban és keletkezésben-elmulásban levés, a tisztán belátható igazság, szépség és jóság, valamint a többé-kevésbé bizonytalan valószínűség között. A gondolkodás és a beszéd minél pontosabban közelíti meg a helyesen megválasztott mintaképet, annál inkább eltalálja az igazságot és a bizonyosságot.

A Szolóntól származó történet befejezése után Kritiasz így szól Szókratészhez: „S mikor te tegnap az államról és polgáiról beszéltél, és leírtad őket, elcsodálkoztam, visszaemlékezve arra, amit most beszéltem el. Mert észrevettem, hogy a sors játéka folytán sok mindenben összetalálkoztál azzal, amit Szolón mondott.”¹¹ Vagyis a Kritiasz által felidézett történet és a Szókratész által gondolati síkon kimunkált állam és polgárai ugyanazon mintaképnek egymással találkozó és egybeeső képmásai. Az egyiptomi írástudóknak köszönhetően rögzített, az *írott emlékezetben* változatlan igazságként fennmaradt történet és a szókratészi *helyes gondolkodás* útján képződő értelmi belátás tapasztalati megjelenítése – valóságba való áttétele – mintakép és képmás egyazon egységében találkozik. A helyes gondolkodás útján gyakorolt *anamnészisz* – a jó államról és polgáiról alkotott szókratészi elgondolásban az eredeti mintakép felidézése és megismétlése – éppoly valós kapcsolatot teremt a mai athéniak és a hajdani athéniak – „nyomaveszett őseink, akiket a szent iratok szava tárt fel előttünk”¹² – között, akárcsak az *írásos emlékek*, s lehetővé teszi, hogy a mai athéniak a felidézett őseikben magukra ismerjenek, hozzájuk hasonló módon cselekedjenek és szervezzék meg az államukat, illetve hogy a hajdani athéniakról „mint valódi athéni polgárokról” beszélhessenek.¹³ „A polgárokat s a várost pedig – mondja Kritiasz –, melyet tegnap mítoszként fejtegettél előttünk, most áttéve a valóságba, azt gondoljuk, hogy a mi városunk s a polgárok, akiket kigondoltál, a mi valóságos őseink, azok, akikről a pap beszélt. Teljes összhang lesz köztük, és nem lesz hamis az az állításunk, hogy ők azok a polgárok, akik hajdan éltek.”¹⁴ Ennek az ismétlés által hordozott egybeesésnek az alapján állapíthatja meg Szókratész, hogy a jó államról és polgáiról általa felvázolt elbeszélés esetében „nem költött mítoszlól, hanem igaz történetről van szó”.¹⁵ Ezzel visszautal arra, amit Kritiasz az általa elmondott történettel kapcsolatban már az elején megállapított: egy nagyon különös történetet fog

elmondani Szókratésznek, „amely azonban teljesen igaz, mint a hetek legbölcsebbike, Szolón mondta egykor”.¹⁶ Menetközben viszont az is kiderül, hogy az egyiptomi bölcs által elmondott történet nem az elbeszélők szavahihetősége (és Szolón bölcsesége) folytán igaz, hanem az írásbeli átörökítés folytán; mint ahogy a továbbiakban arra is számos utalás történik, hogy az írottak alapján felidézett történet hiteles visszaadása/továbbítása szóbeli úton Szolóntól Szókratészig igencsak próbára teszi a történetmondók emlékezetét. Kritiasznak magának is, annak ellenére, hogy még gyermekfejjel hallotta – és az időskori emlékezet sokkal világosabban és megbízhatóbban emlékezik vissza a gyermekkorban hallottakra, mint a későbbiekre, mivel a gyermeki emlékezet olyan, „mintha lemoshatatlan viaszfestéket égettek volna belé”¹⁷ –, az eltelt idő emlékezetgyengítő/-romboló hatása következtében előbb felidézési gyakorlatokat kellett végeznie ahhoz, hogy az igazságnak megfelelően adhassa elő Szókratésznek a történetet.

Platón szándéka kettős. Az emlékezés működését és folyamatát két oldalról világítja meg, s így két módját tárja fel: a valóság és igazság *metafizikai* egységét megvalósító *anamnésziszt*, valamint az eredeti történés és az elbeszélte történet egységét az írásbeli átörökítés és megőrzés révén megvalósító *történeti emlékezetet*. A helyes gondolkodás útján feltárt igazság és az írásban rögzített igaz történet egyaránt a mintaképet juttatja érvényre. Mintakép és képmás, valóság és igazság egymásba áttevődő, átjátszó hasonmásokként a múlt-jelen-jövő összefüggései mentén *nem linearizálható* időtlen egységet alkotnak. Minden tapasztalatilag-érzékileg felmerülő időbeli távolságot a mintakép és képmás között ez a szoros egymáshoz tartozás magába szippant. Az *anamnészisz* útján történő visszaemlékezés a *metafizikai* egybeesésüket, az írás általi rögzítettség útján folytonossá váló emlékezet a *történeti* egybeesésüket teremti meg. Ezen a ponton a metafizikai igazság és a történeti igazság találkozása és egyazon megalapozottsága mutatkozik meg ebben az egységben.

De csak ezen a találkozási vagy metszésponton mutatkozik meg az egybeesés. Bár az ismétlés az emlékezés mindkét dimenziójában szervesen jelen van, de eltérő szerepet játszik. Addig, amíg az *anamnészisz* esetében a mintaképet és a képmást közelíti egymáshoz, és ideális esetben felszámolja a köztük fennálló távolságot és különbséget, az írásbeli emlékezet esetében a mintaképet és a képmást éppen hogy egyre fokozottabban elkülöníti és eltávolítja egymástól. Ez összefügg azzal, hogy az autentikus ismétlés mindkét irányban hat. Nemcsak a képmásban valósul meg a mintakép megismétlése, hanem a mintaképben is benne rejlik a képmásként való megismételhetősége.

Ennélfogva a mintakép megismétlése a jó államról való elgondolásként, illetve az elbeszélte történetben megrajzolódó – az igazságkereső gondolkodó és a mai athéniak cselekedetei számára egyaránt példát szolgáltató – képmásként nemcsak *vissza*-, hanem *előre* emlékezés is egyben, de más-más értelemben. Az *anamnészisz* oly módon jelent *vissza*-emlékezést a gondolkodás útján, hogy a mintakép megvalósulása irányában *előre* emlékezik. Arra irányul, hogy az eredetire való visszatekintés módján és a kortárs vélekedéseknek az ellehetetlenítése által, az eredetivel való szembeállításuk révén a kortársak előtt feltárja és hitelessé tegye, ennélfogva pedig követendőként és megvalósíthatóként mutassa fel az eredetit, és egyedüli hiteles valósággá változtassa az emlékezetet. Ezért az *anamnészisz* során megvalósuló hiteles ismétlés az igazság és valóság tiszta metafizikai egybeesése *irányába* hat. Ugyanis az elgondolható legjobb állam – a mintakép valósággá válása – a megvalósítás *előtt* áll. Hiszen ha valóságosan már létezne vagy létezett is volna valaha, akkor mi értelme volna azon töprengeni, hogy milyennek kellene lennie a legjobb államnak? Ezzel szemben az írás eleve *előre* tekint, értelme abban áll, hogy a későbbiek emlékezetébe idézze az eredetit, azaz későbbi emlékezetté változtassa a kezdeti valóságot. A későbbi-

ek az írott történet alapján vissza-emlékeznek a valaha megtörtént valóságra, amelyvel már – éppen az írásnak köszönhetően – nem azonosulnak. Ily módon az írásbeliségen alapuló emlékezés az eredeti történet (a mintakép) és az elbeszélt történet (képmás) kezdeti egybeesésétől az eltávolodásuk/elkülönbözőződésük irányába hat. Az írás az, amely, miközben egyre távolabb tolja az (írott) emlékezetet az eredeti eseménytől, a képmást a mintaképtől, az elkülönülő egységük köztes terébe beengedi az *időt*, a sokféle keletkezésnek és elmúlásnak ezt a bizonytalan létezési módját, amellyel szemben a mintakép és a képmás egymáshoz tartozásának a történeti igazságban nem marad más alapja, mint maga az írás. A metafizikai és a történeti igazság gyökérzete tehát közös, de szerkezetük és megalapozásuk tekintetében egymástól távolodó tendenciát mutatnak.

Hasonlóképpen ellentétes előjelű a kétfajta emlékezetnek a felejtéshez való viszonya is. A valóság és igazság metafizikai egységét megszilárdító *anamnészisz* egyúttal egyre fokozottabban eltávolítja ezt a szilárdnak, mozdulatlanak és időtlennek tűnő egységet a mozgásban-keletkezésben-elmúlásban levő, az időben zajló tapasztalati történéstől, miközben a felejtés körébe utalja a gondolkodás és a tapasztalat, az igazi valóság és a valószínűség között keletkező távolságot. Ezzel szemben az írásbeliségen alapuló emlékezet egyre inkább háttérbe szorítja és feledésbe meríti a valós mintaképet, s eközben a mintakép ismétlődéseiként keletkező képmások mindinkább közelebb kerülnek az időnek kitett tapasztalati történéshez.

A szóbeli emlékezethez való viszonyuk is eltérő. Az *anamnészisz* közelebb áll a szóbeli emlékezethez, ami a gondolkodás és a beszéd, illetve a beszéd és a mintaképet hordozó történet fentebb jelzett egymáshoz tartozásán alapul. De az *anamnészisz*t szolgáló szóbeli emlékezetnek különleges megőrzési és felidézési technikák kifejlesztésére, bejáratására van szüksége ahhoz, hogy az ismételten előadott történet igazsága megőrződjön. Az írásbeliségen alapuló emlékezet – amint az egyiptomi pap hozzáállása is jelzi – elégtelennek minősíti és erőteljes kritikával illeti a szóbeli emlékezetet, két szempontból: egyrészt külső tényezők hatására a folytonossága megszakadhat; másrészt a szóbeli ismétlések a különféle történeteket a hasonlóságok mentén hajlamosak egybemosni, azonosítani s az ezekkel járó tér- és időbeli különbségeket eltüntetni. A szóbeli emlékezet az ismétlések révén mintegy elnyeli, úgy szólván fekete lyukként magába nyeli a valóságos történést.

Platón opciója az emlékezet két módja vonatkozásában erőteljesen körvonalazódik. Egyértelműen előtérbe helyezi a *bölcsességkereső anamnészisz*t, amelyben a mintakép hiteles ismétlésére törekvő képmás a gondolkodás útján még közvetlen értelmi kapcsolatot létesíthet a mintaképpel. Ez a filozófia szándékainak is a leginkább megfelel, mivelhogy a helyesen gyakorolt gondolkodás vissza(rá)talál a mintaképhez(re), mint ahogy az élő tapasztalati valóságot is – megtisztítva az alapítalan vélekedésektől – a mintaképhez közelítheti. Bár ez utóbbinak a korlátait sem ajánlatos szem elől téveszteni, vagyis azt, hogy „emberek vagyunk, úgyhogy ezekről a dolgokról a valószínű elbeszélést elfogadva, azon túl nem szabad kutatnunk”.¹⁸ A bölcsesség írásban történő rögzítéséről és megőrzéséről viszont Platón úgy vélekedik, hogy a képmást a mintaképről leválasztja, eltávolítja tőle, és a valós történéshez képest pusztá emlékképpé, nyommá, pusztán a jelek világában tovább élő történet-té, „mítosszá” változtatja.

Mindazonáltal Platón számára az írás és az írásbeliség nemcsak egy nyílt vagy rejtett kritikával illetendő, elmarasztalendő és háttérbe szorítandó alternatíva a szóbeli hagyománnyal szemben. Platón vállalkozása azáltal válik teljessé, hogy az *anamnészisz*re alapozott metafizikai egység nagy ívű felvázolása az írásbeliségre és az írott emlékezetre alapozott, hasonlóképpen nagy formátumú *dekonstrukcióval* párosul. Az írás nemcsak hogy jelekben/nyomokban rögzíti, linearizálja és térben és

időben kiterjeszti a történetet a mintakép és a képmás, a valóság és a fikció, az igazság és a mítosz egyre távolabbra eső végpontjai között, hanem helyet ad a valós történet közelítő-távolító mozgásának, az ismétlődések változó ritmusának, az azonoságok különbözőségekként való fellazulásának/feloldódásának is. Más szóval az írás és az íráson alapuló emlékezet *dekonstruál*, azaz – a szó leghitelesebb értelmében – rétegekre bont. Nemcsak a szóbeli emlékezet egymásba csúsztatott történeteit dekonstruálja a különbözőségek mentén, hozzáférhetővé téve a más-más időben lerakódott tapasztalati rétegek különbségeit, hanem dekonstruálja valóság és igazság metafizikai egységét, azáltal, hogy a történet rétegeiben utat nyit a megélt tapasztalati történések és hozzájuk tartozó igazságtörténések különbözőségei, sokrétűsége, dinamizmusa felé.

Míndez akkor válik jól beláthatóvá, ha együtt olvassuk a *Timaios* és a *Kritiasz* c. dialógusokat. Addig, amíg a *Timaios*ban inkább a szóbeli hagyomány dekonstruálása állítódik előtérbe az írott emlékezet irányából, a *Kritiasz*ban már a tartalmát alkotó metafizikai egység dekonstrukciójának a horizontja is kirajzolódik. Itt merül fel a kérdés, hogy az Atlantiszon szerveződött nagy hatalom mi okból indított támadást más népek, köztük az athéniak ellen. Platón kifejti, hogy Atlantisz királyainak az egymás közti hatalmi viszonyát Poszeidón rendelkezései szabták meg, amelyek a hagyomány, valamint a templomában egy oszlopra vésett felirat és eskü formájában szabályozták az eredeti alapító történethez, a mintaképhez való viszonyulásukat azoknak az ismétlődő rítusoknak a formájában, amelyeket az isteni előírásnak megfelelően időről időre rendszeresen megtartottak. Az eredeti mintaképpel tehát valójában csak az íráson mint *képmáson*, illetve az írás szabályozta *rítusokon* mint a *képmás képmásain* keresztül érintkeztek. „Sok nemzedéken át – mondja Platón –, amíg az isten (Poszeidón) természete elég erős volt bennük, engedelmeskedtek a törvénynek és jó barátságban éltek a velük rokon isteni világgal.”¹⁹ De ahogyan telt az idő, a mintakép távolodott és halványult, a rituális képmások feltételezhetőleg kezdtek egyre jobban eltérni az isteni előírástól, mind közelebb kerülve az emberi természethez, utat engedve a törekvéseinek. „De midőn az isteni rész tünedezett bennük, mert gyakran és sok halandó elemmel keveredett, s túlsúlyba került az emberi jelleg, nem tudva már jelen javaikat elviselni, elkorcsosultak, s éles látású ember szemében bizony hitványnak látszottak, hiszen legbecsesebb értékeiket elvesztették.”²⁰ Az erények addigi feltétlen tisztelete helyett elhatalmasodott rajtuk az igazságtalanság, kapzsiság és hatalomvágy.

De mégsem tudjuk meg, hogy a más népek elleni támadásnak mi volt a kiváltó oka, mivel azon a ponton, hogy Zeusz készülődni kezd a zavarossá vált helyzet rendezésére, a dialógus megszakad. Platón, miután felvázolta az isteni mintától az emberi természet felé való eltávolodást – s jelképesen az igazság és a valóság metafizikai egységének az elszakadását, e kettő elkülönződését –, amelyben az írás és a rítus fontos közvetítő szerepet játszik, és megrajzolta az ezzel járó *hanyatlás* perspektíváját, abbahagyta az írást, és többé nem folytatta.

Végül, a *Timaios* és a *Kritiasz* dialógusok egybeolvasása során az is nyilvánvalóvá válik, hogy maga az eredeti és isteni *mintakép* is dekonstruálódik. A legjobb államra nincs valóságos múltbeli példa, akármeddig is menjünk vissza a történelemben. Minden újabb emlékezési-ismétlési kísérlet *próbálkozás*, amely közelebb visz a mintaképhez, vagy éppenséggel eltávolít attól. Maga a mintakép e kísérletek ismétlődései révén konstruálódik és dekonstruálódik folyamatosan. Ezért a történet egészének nincs sem valós előzménye, sem határozott kifejlése. Hiszen a *Timaios* nem a jó állam mintájának a tényleges megalkotásával indul, hanem egy ilyen irányú bölcsességkereső tevékenységre való visszaemlékezéssel, Szókratész rövid, tömör emlékeztetője alapján; a hajdani athéniak által végrehajtott, a későbbiekben mintaképpül

szolgáló, kiváló tett mikéntjéről és elkövetőiről sokkal kevesebb szó esik, s az is csak utalásszerűen, mint a rá való visszaemlékezés mikéntjéről; és végül, a *Kritiasz* végén a kiváltó ok is homályban marad, holott a valósággal tökéletes egységet alkotó igazság csakis ebből lenne levezethető, illetve ebben lenne megalapozható.

Tehát nincs eredeti elbeszélés, csak egy visszaemlékezésbe foglalt ismétlés, nincs valós történés sem, csak az emlékezés során ismétlődő történet, és nincs eredeti oka sem a valós történésnek, hacsak nem éppen az eredetitől való eltávolodás lenne az. Az eredetinek és a valósnak csak a történetben fellelhető *nyoma* van, amelyet a *nyom nyomaként* továbbít a történet mindazok felé, akiket *megszólít*.

■ JEGYZETEK

1. Platón: *Timaios*. In: *Összes művei*. III. Európa Könyvkiadó, Bp., 1984. 17c. (Ford. Kövendi Dénes)
2. Uo. 19b.
3. Uo. 19d–e.
4. Uo. 21d.
5. Uo.
6. Uo. 22b–c.
7. Uo. 23b.
8. Uo.
9. Uo. 29b.
10. Uo.
11. Uo. 25d–26a.
12. Uo. 27b.
13. Uo.
14. Uo. 26c–d.
15. Uo. 26e.
16. Uo. 20d.
17. Uo. 25c.
18. Uo. 29d.
19. Platón: *Kritiasz*. In: *Összes művei*. III. Európa Könyvkiadó, Bp., 1984. 120d–e. (Ford. Kövendi Dénes)
20. Uo. 121b.

